

RIGÓSZÉL (II.)

Csakugyan érdekes falu volt. Ha Podhradszky Viktor özvegye és két lánya most lenézett volna a háztetőkön át a falura, s lett volna bennük annyi tárgyilagosság, mint a plébános úrban, bizonyára ők is ilyen megállapításra jutottak volna. Mivel azonban nekik a falu semmi újat nem mondott, és mivel egy falu mégse választható el a lakosságától, amelyről nekik már korántsem volt olyan jó véleményük, mint a papnak a faluról, ügyet se vetettek az utcákra, melyek innen főnről, a Rigószélről sorra beláthatók voltak, a házak sem érdekelték őket, pedig az udvarokba is be lehetett látni; a nagydarab részeges susztert éppen verte a hitvány felesége, mert megint holtrészeg volt, Jancsárovics Árpád szikvizgyáros és tűzoltó főparancsnok kék és zöld palackokkal megrakott triciklijének a nyergébe szállt éppen, hogy szétvigye a rendelést a kocsmárosoknak, miközben a Dunán egy kis hajó igyekezett szuszogva felfelé, fedélzetén száradó ruhát lengetett a szél, s Zelenovic Pero megint ott ült, mint mindig, háza előtt a kispadon, zöld vadászruhában, zergeszakállas kalappal a fején, mintha egyenesen Tirolból érkezett volna az imént.

— Kezicsókolom, Gizi nagysága! — állt meg Podhradszky Viktor özvegye az üveges bejárat szőlőlugasa alatt, s mögötte a két lánya is morgott valamit, mire özvegy Pákozdyné leszaladt a lépcsőn, és síró hangján elkiáltotta magát:

— Jaj, Maris, hát meghalt az urad! Jaj, azt hittem, százéves lesz olyan erős volt és jókedvű mindig. Apushoz jöttetek? Majd megnézem hol van.

Hát hol lett volna az öreg tanító! Délre járt az idő, ilyenkor vagy a méhesben szundikált, minthogy méhese minden öreg tanítónak van vagy talán a szobájában ült és nagyítóval sillabizálta a Magyar Remekírók valamelyik kötetét, mintha most érkezett volna a szép, borpiros födelű sorozat Budapestről, s hamar meg kéne nézni Gyulai Pál versé benne. Ezt, természetesen csak elképzeli az ember, s hozzá a kis szoba egész berendezését, a harmóniumot például, amelyen tavaly nagypén- teken játszott talán utoljára Kovács tanító úr, fejét jobbra-balra in- gatva:

A keresztfához megyek,
Mert máshol nem léhetek
Nyugodalmat lelkennek.

Egy öreg barna ágyat is oda kell képzelni a kis szobába, a könyv állvány esztergályozott oszlopai mellé pedig, melyet e karcsú oszlop- miatt etazsernek hívtak, egy polcos, zöldposztós úrasztalt, jobbról-balról

hajlítható réz gyertyatartókkal, melyekben sosem égett még gyertya, pedig elég gyakran kapcsolták ki az áramot hosszú őszi esteken, de akkor is kékvirágos petróleumlámpát hozott be az öreg szolgáló, s míg letette az asztalra, dörmögösen felsóhajtott:

— A fene enne meg már ezt a villanytelepet!

Egy ugyancsak öreg, ovális támlájú karosszékét is oda lehetne állítani az ágy végébe, amely egykor barnászöld és fekete csikozású szövettel volt áthúzva, s szélei porcelán szögekkel kiverve, amelyben ős-idők óta félrebillent az öreg tanítók feje ebéd után, miközben kiejtették kezükből a Dunántúli Híradó reggel érkezett számát.

De az öreg tanítót hiába keresték volna ebben a szobában, ahonnan különben is évekkel ezelőtt kiköltözött, átengedte az unokájának, tehát sem a remekírók, sem a harmónium, vagy a törékeny etazser, de még a nagyapai karosszék se volt a helyén, s angol dalt üvöltött egy részeg néger a lemezjátszón, de oly hangosan, hogy Mencinek nagyon ki kellett nyitni a fülét, ha minden szót meg akart érteni, amit Pákozdy Csibi mondott.

— Egyszerre ilyen hülyeséggel állsz elő! Mondtam, hogy valahogy majd csak megleszünk. Majd én is dolgozom. Hozzákeresek ahhoz, amit a mutter küld.

— Éppen ezt röstelném, édes Csibikém!

Felcsapott a hangja, s egyszerre volt könyörgő és elutasító. Kezét keresztbe tette a hasa alatt, válla előreesett, szőke feje oldalra billent.

— Ne játszd meg magad! Nem titkoltam soha semmit. Hogy hozzád járok, mindenki tudja. És nem érdekel a falu. Amit a mutter ad, így is ideadná. Ha jövőre lenyomom azt a pár vizsgát, az se kell már.

— Hát azért várhatnak jövőig, édes Csibikém!

A név nem nagyon illett a szakállas fiúhoz, akinek mély, kásás hangja volt, a lábán bakancs, bizonytalan színű inggallérja alatt vastag és szőrös fekete kötött kabát kezdődött, s csaknem a térdéig ért, ahogy a heverőn elvetette magát, kezét a falhoz támasztott feje alá téve, s lehunyta szemét.

— Tegnap megvettem a jegyeket a buszra, s most ezzel jössz?

A lány hallgatott, halkan szipogott, talán a zsebkendőjét is elővette, s miután megtörölte a szemét, csendesen tépdesni kezdte. Ha másvalaki nézi, nem a fiú, aki egyébként is lehunyta a szemét, s csak egy-egy pillanatra nézett fel; ha másvalaki nézi, a bűnbánó Magdolnát látta volna benne, a megalázottat, a szenvedőt és szeretőt, aki sose kapott Jézustól feloldozást.

— Tulajdonképpen mit akarsz? — ordította el magát a fiú, mint aki azonnal felugrik és megüti a lányt, de mozdulatlan maradt, csak a kiáltása némította el egy pillanatra a néger hangját.

— Semmit — mondta Menci együgyűen, s mit is mondhatott volna?

— Hogy előbb oltár elé álljak veled, mi? Hogy Pákozdynét csináljak belőled, mi? Még jó, hogy meghalt a gyereked, különben még azt is adoptálnom kellene, s ráíratni tíz hold földet atyai örökségem-

ből, ami nincs, ahogy régi regényekben csinálták az ilyen megkergült fiatalurak, ha belehabarodtak a megesett szobalányba. Ugyan kérlek, hagyjuk ezeket a marhaságokat.

— Ez nem marhaság — jajdult fel a lány. — Nem tudnék anyukád szemébe nézni. Már az is, hogy ide kellett jönnöm, s megmondani, ne várj engem, olyan volt énnekem, mintha tüzes parázson kellett volna végigmennem, amíg ide értem.

— Mért? Mi van abban? Legalább jobban megnézhetett magának a mütter. Már úgyis megkérdezte, mi a szándékom veled. Mert az, hogy hozzád járok, azt mondja, rendben van. De hogy úgy járok-kelek veled a faluban, mintha nemcsak a ringyóm volnál, hanem több annál, gondolkozásra készíti az embert.

— Ne mondj ilyet, jaj ne beszélj így — sírta el magát a lány, de mindjárt utána megkeményedett a hangja, acélos lett és zengő, s szeméből a könnyeken át a felkelő nap ragyogott. — Emlékszem, mikor megkocogtattad az ablakomat! Itt voltam nálatok egész nap a szőlőt kötözni Kati nénémmel, s beálltal te is a tőkék közé, nyakadba vetted a raffiát és azt mondtad, énekeljek. Jaj, mit énekeljek, fiatalúr! Szégyelltem magamat és mégis olyan rettenetesen szerettem volna énekelni, mint soha még, mióta élek! És nem tudom, miért, hogyan jutott az eszembe, talán mert szegény anyám énekelte, mikor kicsi voltam, de aztán soha-soha többé nem hallottam, hanem akkor eszembe jutott egyszerre, és ki kellett nyitni a számat, mint akinek elfolyott a vére és halálra gyengült:

»Megjött a levél fekete pecséttel, megjött a muszka százezer emberrel...«

Előredőlt, arca csupa mosoly volt, mint aki végre nagyon boldognak érzi magát, karja már nem lógott tehetetlenül, válla megkeményedett, ahogy kihúzta magát, mint aki futni készül, a fiú karjaiba talán.

— Emlékszem — mondta Csibi —, azután már én is veled énekeltem: »Százezer ember áll a harc mezején...«

— És mikor kopogtál este — folytatta a lány — és kinéztem a fűgöny mögül és megláttalak, azt hittem, meghalok. Olyan gyöngö lettem, hogy gyufát se tudtam gyújtani, se kiszólni a Kati nénémnek a konyhába, hogy jaj, istenem, segítsen már, mert én nem akarom beengedni a fiatalurat. Én egyszer megjártam, mert buta voltam, és álmomban letépertek, és soha többet... Nem, nem, megesküdtem az oltári szentség előtt, és nem leszek most se az urak szukája...

— Aztán mégis beengedtél — mondta csendesen és komolyan a fiú.

— Be. Nem tettem mást. Ha nagykéssel vártál volna a kapuban, akkor is kinyitottam volna. Egy szavam nem lett volna, ha vetközni kezdesz, hogy befeküdj mellém azonnal az ágyba. Csak beljebb húzódtam volna, helyet csináltam volna, mint akinek az a kötelessége.

— De nem feküdtem melléd! Hozzád sem értem! Még a holdvilágos udvaron láttam, hogy feszül meg domborún a melled az inged alatt, amire csak ráterítetted azt a rojtos kendőt, mégse bántottalak. El voltam készülve rá, hogy megkérdezed majd, mit akar, fiatal úr? Már

csak szokásból is. Gondoltam, azt mondom majd erre: Eljöttem, hogy még egyszer elénekelje nekem azt a dalt. Baromság lett volna, tudom, ilyet kérni, s mindenre inkább hajlandó lettél volna, természetesen, csak éppen arra nem, hogy felverd az éjszaka kutyáit avval az énekszóval.

— Józsi — mondta a lány, rendes nevén szólítva, s a fiú ilyenkor úgy érezte, nem is emberi szájból hangzott a szó, muzsikások hangszereiből rezgett élesen és bársonyosan egyszerre, s milyen jó volt, hogy megismételte: — Józsi, én akkor el is énekeltem volna, ha mindjárt összeszalad az egész falu és Kati néném nyújtófával ver ki a házból, akkor is. De nem szóltál semmit, csak amikor bejöttünk, kezdted beszélgetni, de nem úgy, mint egy cafattal, mint egy utolsóval, akinek csak zörgetni kell, s már teszi szét a lábát, hanem komolyan, szépen, ahogy nem is beszélt velem még soha senki . . .

— Igen. Tulajdonképpen az illetett abban a pillanatban hozzád. Elszánt és komoly viselkedésedhez, mint aki tudatában van, hogy egy életre szól minden szava, és minden mozdulata holtig emlékezetes marad. Ne haragudj, hogy ilyen romantikus vagyok. De akkor tényleg végzetes hangulatot teremtettél. Csak most ijedtél meg, amikor már irtam Zágrádba, hogy ketten jövünk, s a kolléga keressen más lakást magának.

— Nem azért, mert félek — szólt felcsattanó hangon a lány. — Én a munkámból mindig megélek. És ha egyszer megunsz, mert belátod, hogy nem vagyok hozzád való és azt mondod, menj Isten hírével, engem már akkor se szólhatna meg a világ, mert azt egy életre elintézte velem.

— Hát akkor honnan ez a kétely benned minduntalan? Micsoda kisebbségi érzet fog el, amikor mindennél nagyobb szükségem lenne rá, hogy olyan elszánt és határozott legyél, mint akkor este . . . Ismered azt a tréfás dalt: Elefánttal csónakba szálltam . . . Azt kéne elénekelnem ilyenkor! Mert ilyen nehézkes vagy, szinte ügyetlen, folyton megnehezítetted a dolgomat.

Felállt, leállította az üresen járó lemezjátszót, megfogta a lány kezét, magához akarta húzni, de az félszeggel visszanezített az üveges gang felé, mint akit zavarnak a hangok a szőlőlugasból, s ellökte magától.

— Mit akarsz egy ilyen szegény, buta, megesett falusi lánytól! Ne tedd tönkre az életedet. Ha megkívánsz, mindig megtalálsz, és én mindig úgy foglak szeretni, mintha először értél volna hozzám . . .

— Tudod te, hogy nem erről van szó. Csaj van elég a világon! Bukott lány vagy, és még csak nem is entellektüel, ez a röfrén, igaz? Szeretőnek jó vagy, élettársnak nem! Figyelj rám, édes Menci!

Megint hozzálépett, megfogta a kezét, de nem nézett rá, hanem valahova a szoba sarkába, talán a gitárra, amely felpántlikázva lógott a falon, nagypapa harmóniuma helyén, s csak állt így mellette, révetegen folytatva:

— Én réges-rég rendeztem magamban mindent. Kellesz nekem! Nem az ágyamba, a közelembé! Nem nélkülözhetlek! Kipróbáltam. Pedig már öreg legény vagyok. A tavasszal képtelen voltam tanulni. Járt fel hozzám egy kis tyúk, hetenként kétszer jött, diáklány, de közvetlen

és szabadszájú, azzal kezdte, amikor megismerkedtünk: »Buš fukal, mali?« Akár az utcalányok a strichen. Szóval semmi fakszni és nyálcsurgatás! Mikor elvégeztem a dolgom vele, feltette a kis kék svájci sapkáját, két kézzel meghúzta jobbról-balról a fűzőjét, s már ment is. Untam. Halálosan meguntam. Mikor kirúgtam, akkor derült ki, hogy nála ennek ellenére komoly volt az ügy.

Hátratett kézzel megindult, miután egyszerre elengedte a lány kezét, fel-alá sétált a szobában. Nem nézett rá. A hangja se változott.

— Mint atomfizikus nem kerülök haza többé. Ott maradok valahol, idegenben. Talán azért kellesz nekem. Hallanom kell, hogy azt mondjad: elfolyott a vére. Meg azt, hogy sűrű ápor esett. És azt is, ahogy te mondod: hurcukodni! Nem, ne érts félre, nem holmi mezei vadvirágot látok benned. A hímpor amúgy is lepergett rólad, s tudod jól, mennyire irtózom a giccstől és mindentől, ami hamis és erőltetett. Lehet, hogy túl érzékeny vagyok és gyáva is. Lehet, hogy az idegenségtől félek, s melletted velem van a gyerekkorom.

— Józsi — fordult utána a lány, és egy lépést tett feléje, mire a fiú hozzárohant, szorosan magához húzta, úgyhogy a vastag trikón át is érezte remegő testének idomait, ahogy felágaskodva a nyakába csimpaszkodott, és tüzes volt a szája, kicsit még cserepes is, mint akinek láza van, s a könnyei melegen és síkosan kenődtek szét az arcán.

Pedig most éppen felerősödtek a beszédhangok, s akinek Menci nem mert a szemébe nézni, özvegy Pákozdyné oly nyugodtan és széles hanglejtéssel beszélt az üveges gangban, mintha titokban se gondolna oda hozzájuk, hogy mit csinálhatnak, amikor pedig most először jött a fiához ez a napszámoslány. Az ő házába! A tanítói lakba! És magukra csukták az ajtót! Nem, semmiféle gyanakvás, vagy keserűség nem érződött a beszédéből, csak mintha a sorsába beletörődött özvegy mondta volna el, ki tudja hányadszor, a maga panaszát:

— Mert ti még csak elbújhattatok a szurdokokba, pincékbe, s ezeregy helyre még! De a tanító szem előtt volt, számon tartották, s mikor kiürítették a falut, még szegény apust is megütötte puskatussal a német katona, türelmetlenül sürgetve: Loss, loss!

— Nem puskatos volt az, Gizikém — hallatszott az öreg tanító hangja, s a halk, kárörvendő nevetése is hozzá, hogy ilyen elszóláson csípte megint a lányát, pedig hol van az korban tőle még. — Géppisztoly volt!

— Hát jó, legyen géppisztoly! Csak azt akarom mondani, hogy mi nem maradhattunk, bármilyen kegyetlen sors várt is ránk. Még szerencse, hogy anyust felvette egy teherautó. Csak annyit kiáltottunk utána, hogy Pécsent, a Bognár patikuséknál találkozunk. Ott csak szálljon le. Úgy is volt. Negyednapra, mire mi beértünk, s mindenféleképpen volt, néha gyalog, néha bennünket is felvett rövidebb-hosszabb távra valamilyen jármű, negyedik napon aztán találkoztunk.

— He! De hogyan? Elcsigázva, kiéhezve! Az ám!

És most folytatni lehetett volna, mi mindenben mentek keresztül. Orosz repülők köröztek fölöttük. Angol bombázók, s magyar katonákat lehetett látni a kukoricások szélén, ahogy visszamaradtak, s maguk

is menekülőben utánanézték a menekülteknek, nincs-e közöttük valaki a hozzátartozóik közül.

— Bennem is felébredt a remény, hogy hátha feltűnik valahol a szegény uram. Nem gondoltam, hogy szökni fog, azt nem tette volna. Úgy ment el, szegény, hogy azt mondta, becsületesen kell védeni a hazát, ha egyszer magához vett megint minket. De szabadságot kaphatott volna. Vagy sebesült is lehetett volna, aki ilyenkor, mikor már minden összeomlott, csak hazafelé tart.

— Én csak ránéztem szegény anyádra — folytatta Kovács tanító úr, mivel ő gondolatban már megérkezett, szakállasan és toprongyosan, hátán az ázott batyuval Pécsre, rég elszármazott barátja és komája, Bognár patikus házába, s megdöbbenhetett a törődött öregasszony látán. — Rá volt írva, hogy készen van! De ki tudja, mióta lappangott benne a kór!

— Csibi karon ülő volt, másfél éves, a nagyobbak, Zolti és Zsuzsi, ugyancsak a szoknyámba kapaszkodtak. Hiába voltak már iskolások, sőt Zolti hengegett, hogy ő már igazi puskát is elsütött, most sírtak az éhségtől és a fáradságtól, alig győztem csitítani szegénykéket.

— Azt mondja nekem a Bognár Bandi, édes komám, nekem ne mondd, mi az, menekülni. Én kipróbáltam, azt mondja, huszonöt éve, amikor bejöttek a szerbek. Hajjaj, mondom, az is volt valami? Hisz ott volt a Dolinka Vazul, tényleges huszárszázados, csak átállt persze, de azért úriember volt! Az sokat segített.

Állt a három gyászruhás nő, özvegy Podhradszky Viktorné, a hadifogolyként ittmaradt ukrán özvegye és a két lánya, s hiába kínálták helyül őket, nem ültek le, azt mondták, sietnek, hisz ott fekszik a halott egyedül, csak a szomszédok maradtak a ravatal mellett, s kinn az udvaron a bolond, akiről már volt egyszer szó ezen a délelőttön, fehér libatollal a kalapján, s virággal a kezében, boldog vigyorral az arcán.

— Hát azért mondom, Mariskám, kényszerűség volt, hogy ott tettük el, Pécssett szegény anyukát. És bár igaz, hogy sokat, nagyon sokat beszéltünk róla, mi lesz, ha egyszer, Isten ne adja, apus meghal, arra nem gondoltunk soha, hogy majd odaszállítjuk a holttestét, s aztán pihenjenek anyussal, szegénykéim.

— De meg nem is lehet — szólalt meg a tanító oly nyugodtan, mintha nem is az ő holttestéről történt volna említés. — Engedélyt kérni itt, engedélyt ott, rengeteg pénzbe és izgalomba kerül. Ilyet én nem kívánhatok a családomtól. Csak azért, hogy ott egyenek bennünket, egymás mellett a kukacok!

— Jaj, apus, miket beszélsz! — sóhajtott panaszosan özvegy Pákozdyné, úgyhogy még tisztán hallható volt az öreg tanító csikorgó nevetése saját akasztófahumorán, s a szerelmesek odabenn csak most engedték el egymást, amikor a gyászoló asszonyok búcsúzni kezdtek, mert ilyen választ kaptak:

— Nem, Mariskám, ne haragudj, de apust tényleg itt temetjük majd el a Rigószélen, csak hadd nézzen le onnan szigorúan, ha rosszkodnak a gyerekek és senki sincs, aki rendre és csendre intse őket ebben a mai világban...

(Folytatjuk)